

ŚLADAMI MARSZAŁKA PO BIAŁYMSTOKU

Mapa powstała w ramach zadania publicznego „Białostockie szlaki turystyczne” realizowanego przez Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku

Zadanie dofinansowane ze środków z budżetu Miasta Białegostoku

Józef Piłsudski był związany z Białymstokiem od lat dziewięćdziesiątych XIX wieku, gdy zakładał tu struktury Polskiej Partii Socjalistycznej. Bywał w obecnej stolicy Podlasia od 1894 roku. Przyjeżdżał często – jeden lub dwa razy na kwartał, ale rzadko zostawał na noc. Konspiracyjne wizyty w Białymstoku zakończyły się w 1905 roku. Na kolejne odwiedziny Marszałka gród nad rzeką Białą czekał 14 lat. W 1919 roku Piłsudski był w mieście dwa razy: zmierzając do właśnie odzyskanego Grodna i wracając ze zdobytego Mińska. Następny pobyt Piłsudskiego w Białymstoku nastąpił w czasie wojny polsko-bolszewickiej, kiedy to na dworcu kolejowym ustanowił swoją kwaterę główną. Powrócił do Białegostoku niespełna rok później, 21 sierpnia 1921 roku, aby przyjąć tytuł honorowego obywatela miasta. Był pierwszą osobą, której białostoczanin nadali ten zaszczytny tytuł. Marszałek spędził w Białymstoku cały dzień wypełniony uroczystościami oraz spotkaniami z żołnierzami, mieszkańcami i władzami miasta. Od 1921 roku Piłsudski bywał w stolicy Podlasia tylko przejazdem, w drodze do Wilna lub Druskienik. Za każdym razem czekali na niego na dworcu przedstawiciele władz. Tu wreszcie oddano honory sercu Piłsudskiego w ostatniej podróży na cmentarz na Rossie.

Autorstwo:

Szlak został wytyczony i opisany w 2018 roku dzięki współpracy Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku i białostockich przewodników turystycznych: Izabeli Czajkowskiej i Andrzeja Tarasewicza.

Oznakowanie:

Szlak nie jest oznaczony w terenie, można go prześledzić na specjalnie wydanej mapie.

1. Dworzec kolejowy, ul. Kolejowa 11

Był niemy świadkiem większości wizyt Piłsudskiego w Białymstoku już od końca XIX wieku, gdy młody towarzysz „Wiktor” przybywał do miasta jako socjalista – konspirator. 19 września 1920 roku Józef Piłsudski jako Naczelny Wódz z kwatery głównej na dworcu kolejowym w Białymstoku dowodził bitwą nad Niemnem, tu opracowywał plan rozstrzygnięcia kwestii litewskiej i odzyskania Wilna. Marszałek ostatecznie opuścił białostocką kwaterę główną 11 października 1920 roku – w przeddzień podpisania rozejmu w Rydze. Na dworcu witano Piłsudskiego w czasie jego oficjalnych wizyt w mieście i licznych przejazdów do Wilna i Druskienik. W 1935 roku białostoczanin zęgnali uroczystości rodzinie Marszałka oraz jego serce przewożone w srebrnej urnie. Pociąg zatrzymał się w Białymstoku na kilka minut 31 maja 1935 roku o godzinie 2:45, w drodze do Wilna. W 85 rocznicę odzyskania niepodległości na ścianie dworca od strony peronów została wmurowana tablica upamiętniająca liczne przejazdy Marszałka przez Białystok.

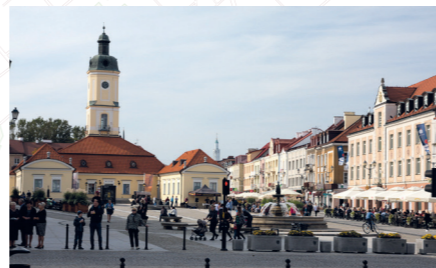
2. Pierwsza brama honorowa, skrzyżowanie ulic Św. Rocha i Lipowej

Dzień 21 sierpnia 1921 roku na długo pozostał w pamięci mieszkańców Białegostoku. Józef Piłsudski przybył do miasta, by przyjąć tytuł honorowego obywatela. Marszałka witały tłumy zgromadzone na ulicach, a kolejne powitania odbywały się przy bramach triumfalnych wzniesionych specjalnie na ten dzień. Pierwsza z nich znajdowała się na rogu ulic św. Rocha i Lipowej. Tu dostojnego gościa przywitał chlebem i solą prezydent miasta Bolesław Szymański.

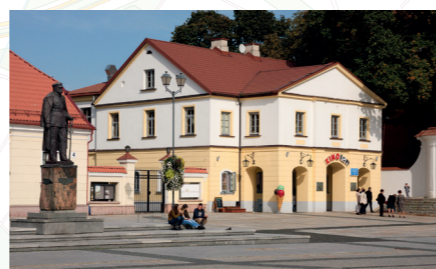
3. Druga brama honorowa, skrzyżowanie Rynku Kościuszki i ul. Sienkiewicza

W okolicy dzisiejszej fontanny 21 sierpnia 1921 roku stanęła druga brama triumfalna. W tym miejscu Piłsudski został powitany przez duchownych różnych wyznań i religii: pastora ewangelickiego Zirkwita, prawosławnego księdza Gruszkajewca oraz rabina Rozenmana. Spod bramy Marszałek pozdrowił wkraczające do miasta oddziały wojska.

4. Pomnik Marszałka Piłsudskiego, Rynek Kościuszki

Na placu u stóp białostockiej katedry pw. Wniebowzięcia NMP 21 sierpnia 1921 roku został ustawiony ołtarz polowy, przy którym odprawiono mszę. Odbyło się wówczas poświęcenie sztandaru 42. Pułku Piechoty. Następnie Józef Piłsudski przyjął defiladę frontowych weteranów, oddziałów Białostockiej Ochotniczej Straży Ogniowej, harcerzy oraz przedstawicieli związków zawodowych. Dziś w tym miejscu znajduje się pomnik Józefa Piłsudskiego, pierwszy wystawiony Marszałkowi po obaleniu komunizmu w Polsce. W 1990 roku powołano Społeczny Komitet Budowy Pomnika Józefa Piłsudskiego, wspierany przez Towarzystwo Pamięci Józefa Piłsudskiego, którego prezesem był profesor Adam Dobroński. Prace rzeźbiarskie powierzone artyście Janowi i Stanisławowi Wakulińskim. Uroczyste odsłonięcie pomnika nastąpiło 11 listopada 1991 roku.

5. Mieszkanie państwa Saracewiczów, ul. Kilińskiego 11

W kamienicy, która stała na tej posesji do początków XX wieku, mieszkał przybyły z Kijowa doktor Henryk Saracewicz (ps. „Gaudenty”). Józef Piłsudski postawił go na czele PPS w Białymstoku i wielokrotnie bywał u niego w latach 1896 (lub 1897) – 1901. Najczęściej przyjeżdżał na krótko, wydawał polecenia, przekazywał odezwy i egzemplarze „Robotnika” do kolportażu. Kilukrotnie w mieszkaniu Saracewiczów, w pokoju stołowym od strony podwórza, odbywały się większe zebrania z udziałem towarzysza „Wiktor”.

6. Hotel „Ritz”, skwer Armii Krajowej

Na terenie Skweru Armii Krajowej, w niedużej odległości od bramy wjazdowej Pałacu Branickich znajdował się niegdyś najbardziej ekskluzywny hotel w mieście – „Ritz”. To w nim 20 września 1919 roku, w drodze powrotnej z Mińska do Warszawy, zatrzymał się Piłsudski. W towarzystwie adiutanta, kapitana Walerego Sławka i innych oficerów spożył obiad i przyjął delegację przedstawicieli władz oraz mieszkańców miasta.

7. Pałac Branickich, ul. Kilińskiego 1

Ogrody pałacowe

21 sierpnia 1921 roku po oficjalnych uroczystościach na Rynku Kościuszki w ogrodach Pałacu Branickich odbył się uroczysty obiad dla białostockich wojskowych. Liczba uczestników była niebagatelna – ponad dwa tysiące oficerów, podoficerów i żołnierzy. Obok Marszałka przy stole honorowym zasiadli prezes Rady Miejskiej, wojewoda i prezydent miasta.

Sala kolumnowa Pałacu Branickich

Sam pałac również gościł Marszałka. Wieczorem, po uroczystym obiedzie w sali Rady Miejskiej, uczestnicy przenieśli się do sali kolumnowej Pałacu Branickich, siedziby władz wojewódzkich. Zorganizowany tu raut miał charakter mniej oficjalny. Po jego zakończeniu Piłsudski udał się na dworzec kolejowy, z którego odjechał do Warszawy.

8. Dawny budynek Rady Miejskiej, ul. Pałacowa 4

W tym miejscu w dwudziestolecie międzywojennym znajdował się budynek Rady Miejskiej. 21 sierpnia 1921 roku w sali Rady Miejskiej odbyły się uroczystości nadania Józefowi Piłsudskiemu tytułu honorowego obywatela miasta. O godzinie 19.00 rozpoczął się galowy obiad z udziałem władz, dowództwa 42 pułku piechoty, przedstawiciela gminy żydowskiej oraz dziennikarzy. Wtedy został wygłoszony jeden z najbardziej pamiętnych toastów na cześć Piłsudskiego. Prezes Rady Miejskiej, Feliks Filipowicz dając się ponieść nastrojowi chwili, wykrzyknął: „Niech żyje najdzielniejszy z żołnierzy, nasz ukochany Dziadek!”, co zostało przyjęte przez Marszałka z uśmiechem.

9. Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki (dawniej Teatr Ludowy im. Marszałka Piłsudskiego), ul. Elektryczna 12

Jest to najbardziej okazały dowód uznania białostoczan dla Marszałka i jednocześnie największa inwestycja kulturalna w mieście w dwudziestolecie międzywojennym. Modernistyczny gmach teatru wzniesiono głównie ze składek społecznych. Publiczne zbiórki na budowę rozpoczęto w 1928 roku. Dziesięć lat później gmach został ukończony i przekazany na potrzeby Teatru Miejskiego. Nadano mu imię Marszałka Piłsudskiego, a popiersie patrona, dłuta Henryka Kuny, ustawiono w foyer. Rzeźba przetrwała w ukryciu II wojnę światową i okres komunizmu do 1980 roku, gdy została odnaleziona i jako „popiersie mężczyzny z wąsami” przekazana Muzeum Podlaskiemu. Obecnie rzeźba ponownie uświetnia wnętrze teatru.

10. Koszary 42. Pułku Piechoty, ul. Romualda Traugutta

Na terenie ówczesnych koszar wojskowych w dniu wizyty Marszałka 21 sierpnia 1921 roku rozegrano mecz piłkarski pomiędzy drużynami warszawskiej „Korony” i białostockiego 42. Pułku Piechoty. Piłsudski zaszczylił obecnością trybuny sportowe, a podczas przerwy w meczu wziął udział w uroczystości chrztu syna jednego z oficerów jako ojciec chrzestny.

11. Nieistniejące dziś białostockie domy, które odwiedził Józef Piłsudski

Mieszkanie państwa Ruszczewskich, ul. Kościelna 2

Na posesji przy ul. Kościelnej mieszkali przez pewien czas państwo Ruszczewscy, członkowie miejskiej organizacji PPS. Towarzysz „Wiktor” był ich częstym gościem, a do legendy przeszedł fakt, że egzemplarze „Robotnika” i socjalistycznych odezw Ruszczewscy przechowywali ukryte w fortepianie. Obecnie stoją tu współczesne bloki.

Dom państwa Godyńskich, ul. Starobojarska 9

Piłsudski co najmniej dwa razy nocował tu, w zakonspirowanym pokoju na poddaszu. W 1902 roku spędził na Starobojarskiej noc w czasie podróży do Baranowicz. W 1905 roku przez dwa dni kurował się u Godyńskich, gdy zapadł na zdrowiu, przemęczony zbyt intensywną pracą. Obecnie dom nie istnieje, a na jego miejscu znajduje się parking Urzędu Miasta.

Mieszkanie prezydenta Bolesława Szymańskiego, ul. Starobojarska 30

Pod tym adresem w latach w latach dwudziestych XX wieku mieszkał prezydent miasta Bolesław Szymański. 21 sierpnia 1921 Marszałek został podjęty przez niego herbatą. Budynek spłonął w 2011 roku.

Dom Józefa Gilewskiego, ul. Wiktorii 6

Jest to miejsce związane z ostatnimi wizytami Piłsudskiego w Białymstoku jako konspiratora i działacza PPS. Ostatnie tajne zebranie w mieszkaniu Józefa Gilewskiego, o którym nam wiadomo, miało miejsce na początku 1905 roku. Z relacji jednego z ówczesnych mieszkańców wynika, że z budynku wykonano podkop prowadzący na parcelę przy ul. Koszykowej, by w razie zagrożenia umożliwić konspiratorom ucieczkę. Obecnie dom nie istnieje, spłonął w 2012 roku.

